

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

PASSFR.EU

A Digital Learning Platform for Generation Z:
Passport to IFRS®

A Digital Learning Platform for Generation Z: Passport to IFRS®

UMS® 28 İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar

Funded by the Erasmus+ Program of the European Union. However, European Commission and Turkish National Agency cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

© Copyright 2021, Istanbul University

UMS® 28 İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar

KAPSAM VE TEMEL KAVRAMLAR

UMS® Standard 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar standardı özellikle iştirakler ve özkaynak yöntemi üzerinde durmaktadır. İştirak, yatırımcının üzerinde önemli etkisi olduğu işletme olarak tanımlanır. İştirak kavramı ana şirket-bağlı şirket ilişkisinden ziyade yatırımcı-yatırım yapılan işletme ilişkisine daha yakındır.

Yatırımcının, yatırım yapılan işletmeyi, iştirak olarak tanımlayabilmesi için üzerinde mutlaka önemli etkisi bulunmalıdır. Bu kapsamda öncelikle önemli etki, kontrol, müşterek kontrol ve iş ortaklığı UMS 28'in temel kavramlarının açıklanmalıdır. Şekil 1'de bu kavramların detaylı açıklamaları görülmektedir.

Şekil 1: UMS 28 Temel Kavramlar

Önemli Etki	Yatırım yapılan işletmenin finansal ve faaliyetle ilgili politikaların belirlenmesi kararlarına katılma gücü olup bu politikaları tek başına ya da bir başka taraf ile müşterek kontrol etme gücünü ifade etmemektedir.
Kontrol	Bir yatırımcının, yatırım yapılan işletmeyle olan ilişkisinden kaynaklanan değişken getirilere maruz kalması veya haklarına sahip olması ve yatırım yapılan işletme üzerindeki gücü aracılığıyla bu getirileri etkileme olanağına sahip olması.
Müşterek Kontrol	Bir anlaşma kapsamında kontrolün sözleşmeye dayalı paylaşılması. İlgili faaliyetlere ilişkin kararların kontrolü paylaşan tarafların oy birliğini ile mutabakatını gerektirdiği durumlarda ortaya çıkar.
İş Ortaklığı	İlgili tarafların müşterek kontrolü ve anlaşmanın net varlıkları üzerinden haklarının bulunduğu müşterek anlaşma çeşidi.

İştiraki tanımlamanın en temel kriteri önemli etkidir. Önemli etki kontrol ya da müşterek kontrol anlamına gelmez. Önemli etkinin ana göstergesi, aksi kanıtlanmadıkça, yatırım yapılan işletmenin %20 veya daha fazla (ancak %50'den az) hissesine sahip olmaktır. Yüzdeler bazda belirtilen hisse limitleri önemli etkinin tespitinde tek gösterge değildir. Yatırımcının %20'den daha az hisse sahibi olması durumunda aşağıda belirtilen durumların bir ya da daha fazlasının varlığı önemli etki göstergesi niteliğindedir (UMS 28.6):

- Yatırımcının yönetim kurulu vb. organlarda temsil durumu,
- Yatırımcının kâr payı dağıtımı gibi karar alma süreçlerine katılım durumu,
- Yatırımcı işletme ile yatırım yapılan işletme arasında önemli miktarda işlem hacmi,
- İşletmeler arasındaki yönetici personel değişimi,
- Kritik teknik bilginin sunulması.

Yatırım yapılan işletmede %20 ve daha fazla hisseye sahip olursa bile önemli etki göstergelerinden hiçbirinin bulunmaması durumunda yatırımcı önemli etkiye sahip olmaz.

Önemli etki, yatırımcının iştirakin faaliyet ve finansal kararlara katılım gücünü kaybettiğinde ortadan kalkar. Mutlak veya göreceli sahiplik seviyelerinde bir değişiklik olması durumunda önemli etki ortadan kalkar. Örneğin, bir iştirakin; devlet, mahkeme, kayyum ya da bir düzenleyici otoritenin kontrolüne geçmesi. Önemli etkinin ortadan kalkması, sözleşmeye bağlı bir anlaşmanın sonucu olarak da gerçekleşebilir (UMS 28.9).

Önemli etkinin tespitinde potansiyel oy haklarının da göz önünde bulundurulması hayatidir. Ancak, muhasebe kayıtlarında yalnızca mevcut hakları göz önünde bulundurulur, muhtemel oy hakları değerlendirilmez.

ÖRNEK 1

Sky işletmesi ICell Yazılım'ın %25 hissesine sahiptir. Yerel Hükümet kalan %75'lik hisseye sahiptir ve ICell ile Sky işletmenin günlük işleyişine dahil olmayacak ve yatırım yapılan işletmenin operasyonel ve finansal karar alma süreçlerine katılma imkanına sahip olmayacaktır. Sky işletmesi ICell üzerinde kontrol, müşterek kontrol ya da önemli etkiye sahip midir yoksa ICell, Sky işletmesi için sadece bir finansal varlık mıdır?

ÇÖZÜM 1

ICell Yazılım, Sky işletmesi için bir finansal varlıktır çünkü Sky işletmesinin ICell yazılım ile tüm ilgili faaliyet ve finansal politikalarına katılım hakkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla ICell üzerinde kontrol ya da önemli etkisi bulunmamaktadır.

ÖRNEK 2

C-Day işletmesi Alp Çözüm işletmesinin %10 hissesine sahiptir. Buna ek olarak, C-Day işletmesinin toplam 10 üyeden oluşan yönetim kurulunda 4 üyesi bulunmaktadır. Anlaşmaya göre kurulun kararlarının onaylanması için oy çokluğu gerekmektedir. C-Day işletmesinin Alp Çözüm üzerinde önemli etkisi, kontrolü ya da müşterek kontrolü var mıdır yoksa Alp Çözüm, C-Day işletmesi için finansal varlık olarak mı değerlendirilmelidir?

ÇÖZÜM 2

UMS 28'e göre önemli etkinin değerlendirilmesinde yatırım yapılan işletme üzerinde %20 ya da daha fazla hissenin bulunması gereklidir. Ancak, bu kriter sağlanmadığında yönetim kurulu vb. organlarda temsil gibi özel durumlar ele alınır. Bu durumda, her ne kadar C-Day işletmesinin %20'den az hissesi bulursa da toplam 10 üyeden oluşan yönetim kurulunda 4 üye bulundurmaktadır. Yönetim kurulunda %40 oranında temsil edilmesi C-Day işletmesinin Alp Çözüm üzerinde önemli etkisinin olduğunu göstermektedir.

İşletmelerin bir yatırımı ne zaman iştirak veya bağlı ortaklık olarak muhasebeleştirdiklerini ve hangi muhasebeleştirme yöntemini uyguladıklarını belirlemek için UMS/UFRS'ye dayalı yatırım türlerinin muhasebeleştirme kuralları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Yatırım Türlerinin Muhasebeleştirme Kuralları

	Bağlı Ortaklık	İştirak	Müşterek Anlaşma
KRİTER	Kontrol Gücü	Önemli	Müşterek Kontrol
HİSSE	%50'den fazla	%20-50 arası	Eşit
MUHASEBELEŞTİRME YÖNTEMİ	Konsolidasyon	Özkaynak Yöntemi	Çeşide bağlı
DİĞER YATIRIMLAR: Finansal Araçlar (UFRS 9 / UMS 39)			

MUHASEBELEŞTİRME ve DEĞERLEME

Önemli etki belirlendiği zaman, iştirakler özkaynak yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilmelidir. Buna ek olarak, UFRS Standard 11 Müşterek Anlaşmalarda detaylı olarak açıklanan müşterek kontrole sahip iş ortaklıkları da özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilir. Bu yöntem kullanıldığından yatırımcı ile iştirakin ya da iş ortaklığının raporlama tarihleri farklı ise iştirak ya da iş ortaklığı finansal tablolarını yatırım yapan işletmenin raporlama tarihine göre hazırlar. Eğer ki aynı raporlama tarihini elde etmek mümkün değil ise, bu durumda iştirakin ya da iş ortaklığının en yakın tarihli finansal tabloları kullanılır. Her halükarda raporlama tarihleri arasındaki süre 3 ayı aşamaz. Buna ek olarak, iştirak ya da iş ortaklığı yatırımcı işletme ile aynı muhasebe politikalarını kullanmalıdır. Eğer kullanmıyorsa, uyumu sağlamak için iştirak ve iş ortaklığının finansal tablolarında düzeltmeler yapılmalıdır.

İlk Ölçüm

Özkaynak yöntemine göre iştirakler ve iş ortaklarındaki yatırımların ilk muhasebeleştirmesinde maliyet değeri kullanılır. Maliyet değeri, satın alma değerini ve satın alma ile direkt ilgili diğer giderleri kapsar.

Örneğin, bir işletme başka bir işletmenin %35'ini 52,500 Para Birimine (PB) satın almıştır. Yatırım yapılan işletmenin net varlıklarının defter değeri 150,000 PB'dir. Bu durumda, ilk ölçümde kullanılacak değer maliyet değeri olan 52,500 PB'dir.

İşletmenin konsolide finansal tablo hazırlamaktan muaf olan bir ana ortaklık olması ya da aşağıda yer alan tüm durumlara uyması durumunda, iştirakteki veya iş ortaklığındaki yatırımına özkaynak yöntemini uygulamak zorunda değildir. Söz konusu durumlar şunlardır (UMS 28.17):

- İşletmenin tamamına bir başka işletme tarafından sahip olunan bir bağlı ortaklık veya bir başka işletmenin kısmen sahip olduğu bir bağlı ortaklık olması ve bu işletmenin diğer koşullarda oy verme yetkisi olmayanlar da dahil olmak üzere, diğer ortaklarının özkaynak yöntemi uygulanmadığı konusunda bilgilendirilmiş ve buna itiraz etmemiş olmaları.
- İşletmenin borçlanma araçlarının veya özkaynağa dayalı finansal araçlarının kamuya açık bir piyasada (yerel ve bölgesel piyasalar da dahil olmak üzere yurtiçi ya da yurtdışı menkul kıymet borsaları ya da tezgah üstü piyasada) işlem görmemesi.

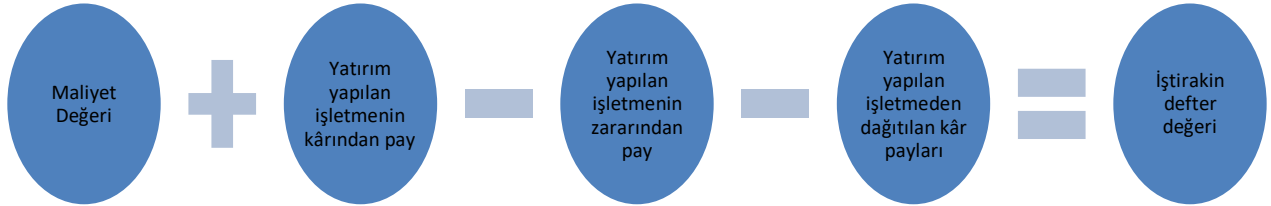
- İşletmenin, kamuya açık bir piyasada işlem görmek üzere herhangi bir finansal araç ihraç etmek amacıyla finansal tabloları ile bir sermaye piyasası düzenleyici kuruluşu ya da benzeri bir düzenleyici kuruma başvurmamış olması ya da bu tür bir başvuru süreci ve hazırlığı içinde olmaması.
- Nihai ana ortaklığın veya ara kademe bir ana ortaklığın, kamunun kullanımına açık ve TFRS'lere uygun finansal tablolar hazırlıyıcı olması.

İlk kayıttan sonraki Ölçüm

Elde etme tarihinden sonra, yatırımın defter değeri yatırımcı işletmenin hissesi oranında artırılıp azaltılır. Yatırım yapılan işletmenin kar payı gibi dağıtımlar yapması defter değerini azaltır. Yatırımın defter değerinin İştirakin diğer kapsamlı kârındaki değişimlerden dolayı yatırımcının payı oranında düzeltilmesi gerekebilir. Bu değişimler maddi duran varlıkların yeniden değerlendirilmesi ve yabancı para çevrim farklarından kaynaklanabilir. Bu değişikliklerden yatırımcıya düşen pay, yatırımcının kendi diğer kapsamlı kârında muhasebeleştirilir.

Yatırımcılar, işletmeyi müşterek kontrol ettiklerinde ya da üzerinde önemli etkileri bulunduğu işletmenin performansı ve kârı üzerinde hakları bulunmaktadır. Yatırımcı söz konusu hakkını, yatırım yapılan işletmenin kâr veya zararından payına düşen tutarları dahil etmek suretiyle finansal tablolarının kapsamını genişleterek muhasebeleştirir. Bunun sonucu olarak, iştirak ya da iş ortaklığı payları üzerindeki değişiklikler yatırımcının finansal tablosunda güncel olarak takip edilir. İştirakin defter değerinin özkaynak yöntemine göre hesaplanması Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2: Özkaynak Yöntemi süreci

İlk olarak yatırımın elde etme maliyeti ile iştirakin veya iş ortaklığının tespit edilebilen net varlık, borç ve koşullu borçlarının net gerçeğe uygun değerinden işletmeye düşen pay arasındaki her türlü fark muhasebeleştirilir. Ancak, bu değeri muhasebeleştirirken bazı kurallar bulunmaktadır. Eğer maliyet daha fazla ise şerefiye, maliyet daha az ise kâr oluşur. İştirakin veya iş ortaklığının satın alma maliyetine şerefiye dahil edilir. Ancak, muhasebe standartları şerefiyenin amortismanına izin vermez.

İştirakin muhasebeleştirilmesinde şerefiye finansal tablolarda ayrı olarak gösterilmez defter değerine dahil edilir. Negatif şerefiye olması durumunda ise aradaki fark yatırımcının kârına dahil edilir.

Eğer iştirak ya da iş ortaklığı zarar ederse o zaman yatırımcı payı oranında defter değerini azaltır. Ancak, yatırımcının zarardaki payı defter değerine eşit ya da daha fazlaysa, yatırımcı aşan kısmı muhasebeleştirmez.

Değer düşüklüğünün belirlenmesi, finansal tabloların ilgili ve gerçeğe uygun olarak sunulmasını sağlamak için çok önemlidir. Yatırımcılar değer düşüklüğü göstergelerini göz önünde bulundurmalı ve finansal tablolarını buna göre hazırlamalıdır. UMS Standard 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğünün amacı varlıkların geri kazanılabilir değerinden daha yüksek bir değerle izlenmemesini sağlamak amacıyla uygulanması gereken ilkeleri belirler. Değer düşüklüğü göstergeleri içsel ya da dışsal olabilir. Dışsal kaynaklar varlığın değerinin beklenenden daha önemli derecede düşmesi, işletmenin faaliyette bulunduğu teknolojik, ekonomik, hukuki çevrede ve pazar şartlarında önemli değişikliklerin gerçekleşmiş olması ya da yakın gelecekte beklenmesi, dönem içerisinde, faiz oranları veya diğer yatırım kârlılığı ile ilgili piyasa oranları artmış olup; söz konusu artışların, varlığın kullanım değerinin hesaplanmasında kullanılan oranını önemli ölçüde etkilemesi ve varlığın geri kazanılabilir tutarını büyük ölçüde azaltması gibi gözlemlenebilir göstergelerdir (UMS 36.12). İçsel göstergeler bir varlığa ilişkin eskime veya fiziksel hasarın kanıtı, varlığın ekonomik performansının beklenenin çok altında olması ve dönem içinde işletmede önemli olumsuz değişiklikler meydana gelmesidir. Şerefiye, elde etme maliyetinin içine dahil edilir bu nedenle ayrı olarak amortisman testine tabi tutulmaz.

Özkaynak Yöntemine göre Grup İçi İşlemlerin Ayıklanması

Konsolide finansal tablolar hazırlanırken tüm grup-içi işlemlerin ayıklanması gerekirken özkaynak yönteminde ise sadece grup-içi “kâr unsurlarının” ayıklanması gerekir. Konsolidasyon yönteminden farklı olarak özkaynak yönteminde tüm gelir unsurlarının (satışlar ve satılan malın maliyeti gibi) birleştirilmesi gerekmediğinden grup içi işlemler mükerrerliğe neden olmaz. Özkaynak yönteminde yatırımcının finansal tablolarına dahil edilen tek unsur iştirakin kapsamlı kâr ve zararındaki değişimlerdir. Yukarı yönlü (iştiraktan yatırımcıya yapılan satışlar) ve aşağıda yönlü (yatırımcıdan iştirake yapılan satışlar) işlemlerden kaynaklanan gerçekleşmemiş kâr ya da zararlar yatırımcının payı oranında ayıklanmalıdır. Konsolidasyon yönteminde yapılan bütün ayıklamanın yerine özkaynak yönteminde kısmi ayıklama gerekir.

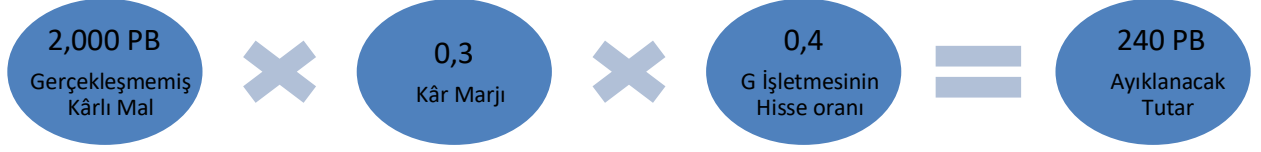
ÖRNEK 3

G İşletmesi, C İşletmesinin %40 hissesine sahiptir. G İşletmesi, C İşletmesine 10,000 PB'lik mal satmıştır ve kâr marjı %30'dur. 2021 yılında C İşletmesi 10,000 PB'lik malın 8,000 PB'lik kısmını üçüncü kişilere satmış, elinde 2,000 PB'lik kısım kalmıştır. 2021 yılı sonunda C İşletmesinin elinde 2,000 PB'lik mal bulunmaktadır. Bu durumu UMS 28 kapsamında değerlendiriniz, ayıklanacak tutarı hesaplayınız ve gerekli yevmiye kaydını yapınız.

ÇÖZÜM 3

Verilen durum, aşağı yönlü işlem örneğidir. Ortaklar arasında 10,000 PB transfer edilmiştir. 8,000 PB'lik kısım üçüncü kişilere satılmıştır, bu miktar gerçekleşmiş kârdır; öte yandan 2,000 PB'lik kısım ise gerçekleşmemiş kârdır. Dolayısıyla, 2,000 PB'lik kısım ayıklanmalıdır. Kâr marjını ve G İşletmesinin hisse payını ele aldığımızda, ayıklanacak miktarın hesaplanması ve kayıtlanması aşağıdaki gibidir (bakınız Şekil 3).

Şekil 3: Grup İçi Ayıklanacak Miktarın Hesaplanması

İştiraklerde Kâr/Zarar Payları	240
C İşletmesindeki Yatırım	240

Özkaynak Yönteminin Bırakılması

Yatırımcı, yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkisini kaybettiği zaman iştiraki ya da iş ortaklığını finansal tablo dışı bırakır. Bu işlem aşağıdakilerin gerçekleşmesi durumunda oluşur:

- İş ortaklığı ya da iştirak bağlı ortaklık olduğu zaman.
- İş ortaklığı ya da iştirak kısmi ya da tamamen elden çıkarıldığında.
- Özkaynak yöntemini uygulamayı bırakması durumunda, işletme yatırıma ilişkin daha önce diğer kapsamlı kârda muhasebeleştirdiği tüm tutarları yatırım yapılan işletmenin varlık ya da borçlarını doğrudan elden çıkarması ile aynı esaslara uygun olarak muhasebeleştirir.

ÖRNEK 4

1 Ocak 2021 tarihinde, A işletmesi B işletmesinin %35 hissesine sahiptir ve B işletmesi üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Satın alma tarihinde, B işletmesinin net varlıklarının defter değeri 900,000 PB ve gerçeğe uygun değeri ise 1,100,000 PB'dir.

- a) A işletmesi %35 hisse için 475,000 PB ödemiştir.
- b) A işletmesi %35 hisse için 350,000 PB ödemiştir.
- c) 31 Ocak 2021 tarihinde, B işletmesi 60,000 PB kâr bildirmiştir ve 21,000 PB kâr payı ödemiştir.
- d) B işletmesinin "Satış Amaçlı Finansal Varlığı" bulunmakta, gerçeğe uygun değeri (GUD) 10,000 PB artış göstermekte ve bu artış diğer kapsamlı kârda raporlanmaktadır.
- e) B işletmesi duran varlıklarını yeniden değerlemiş ve 15,000 PB'lik artışı diğer kapsamlı kârda raporlamıştır.

ÇÖZÜM 4

a) A işletmesi ödemiş olduğu tutarı B işletmesinin gerçeğe uygun değeri ile karşılaştırmalıdır.

A işletmesinin B işletmesinin GUD üzerindeki payı 385,000 PB ($1,100,000 \text{ PB} * 0,35$)

Ödenen Tutar 475,000 PB

Ödenen miktarın gerçeğe uygun değeri aştığı durumlarda şerefiye ortaya çıkmakta, ancak A işletmesi şerefiyeyi ayrı olarak raporlamayacak ve yatırımın elde etme maliyetinin içine dahil edecektir. Bu örnekte, 90,000 PB'lik şerefiye ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda A işletmesinin aşağıdaki yevmiye kaydını yapması gereklidir:

B işletmesindeki yatırım	475,000
Kasa	475,000

b) A işletmesinin B işletmesinin GUD üzerindeki payı 385,000 PB ($1,100,000 \text{ PB} * 0,35$)

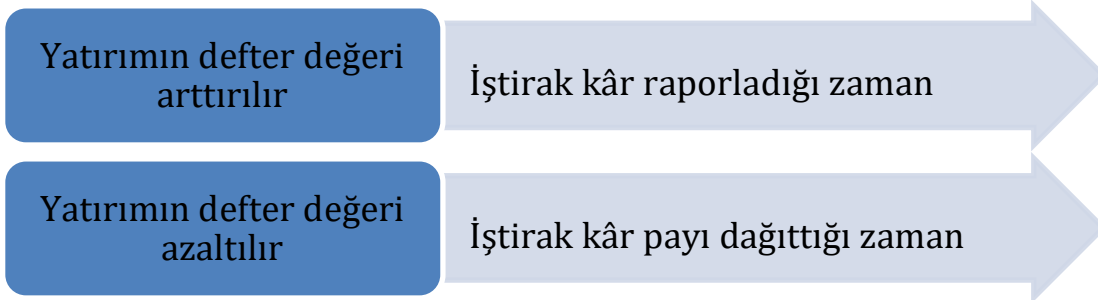
Ödenen Tutar CU350,000

Ödenen miktar gerçeğe uygun değerden az olduğu durumda negatif şerefiye (pazarlık geliri) ortaya çıkmakta ve yatırımcı bu farkı kâr ve zararda raporlamalıdır:

B işletmesindeki yatırım	385,000
Kasa	350,000
Pazarlık geliri	35,000

c) Özkaynak yöntemine, yatırımcının, yatırım yapılan işletmenin gelir raporlaması ve kâr payı dağıtması durumunda Şekil 4'te belirtilen ilkeleri uygulaması gerekir.

Şekil 4: Defter değerinin ne zaman artırılıp/azaltılacağına yönelik ilkeler

Bu örnekte A işletmesinin 2 tane yevmiye kaydı gereklidir. İlki, A işletmesinin hisse payı oranında B işletmesinin kâr bildirimini kayıtlamasıdır. A işletmesi %35 hisseye sahiptir, bu durumda toplam 60,000 PB kâr bildirimini 21,000 PB'sinin kayıtlamasıdır:

B işletmesindeki yatırım	21,000
Özkaynak yöntemiyle değerlendirilen iştirakin kârı	21,000

B işletmesi 20,000 PB kâr payı dağıtmıştır, A işletmesi %35 hisse oranına sahip olduğu için bunun 7,000 PB'sini kayıtlayacaktır. Kâr payı ödenmesi durumunda, iştirakin defter değeri azaltılır.

Kasa	7,000
B işletmesindeki yatırım	7,000

- d)** A işletmesi, B işletmesi üzerindeki hissesi oranında "Satış Amaçlı Finansal Varlıklar" daki artışı muhasebeleştirilmelidir. A işletmesi toplam 10,000 PB'lik değer artışının 3,500 PB'lik kısmını muhasebeleştirilmelidir.

B işletmesindeki yatırım	3,500
Satış amaçlı finansal varlıkların gerçeğe uygun değer artış kazancı	3,500

- e)** A işletmesi, B işletmesinin özkaynaklarında artış meydana getiren bu işlemi muhasebeleştirilmelidir. A işletmesi, yeniden değerlendirilmeden kaynaklanan toplam 15,000 PB'lik artışın 5,250 PB'lik kısmını muhasebeleştirir.

B işletmesindeki yatırım	5,250
Duran varlıklar yeniden değerlendirme kazançları	5,250